

ISSN 2078-144X

VISNYK
OF THE LVIV
UNIVERSITY

ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Series Sociology

Серія соціологічна

Issue 11

Випуск 11

Published 1–2 issues per year

Виходить 1–2 рази на рік

Published since 2008

Видається з 2008 року

Ivan Franko National
University of Lviv

Львівський національний
університет імені Івана Франка

20 1 7

Друкується за ухвалою Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка Зареєстровано Міністерством Юстиції України Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 14617–3588 Р від 30.10.2008 р. Перереєстровано як фахове видання України (Постанова Президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.) Реєстрацію поновлено (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 528 від 12 травня 2015 р.)

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах періодичних видань та базах даних: Ulrichsweb Global Serials Directory; CrossRef; Google Scholar.

Abstracting and Indexing: Ulrichsweb Global Serials Directory; CrossRef; Google Scholar

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vso>.

Зібрано статті з актуальних питань історії та теорії соціології, соціологічних досліджень посткомуністичних трансформацій у політичному та соціокультурному вимірах. Для науковців, викладачів, студентів.

The eleventh issue consists of articles dealing with the problems of history and theory of sociology as well as with empirical studies on postcommunist transformations in political and socio-cultural dimensions. It is for scholars, teachers and students.

Редакція:

д-р соціол. наук, проф. *Ю. Ф. Пачковський* – головний редактор; д-р соціол. наук, проф. *Н. В. Коваліско* заступник головного редактора; к. соціол. наук, доц. *О. Б. Демків* – відповідальний редактор; к. соціол. наук *О. Т. Калиняк* – відповідальний секретар редколегії.

Редакційна колегія:

д-р соціол. наук, академік АПН України, проф. *В. С. Бакіров* (Україна); д-р філос. наук проф. *С. І. Головаха* (Україна); д-р соціол. наук, проф. *Н. Й. Черниш* (Україна); д-р педагогіки *Д. Аліфанов'єне* (Литва); д-р іст. наук *П. Гра́та* (Польща); д-р політ. наук, проф. *В. М. Денисенко* (Україна); доктор соціол. наук *О. Б. Іванкова-Стецюк* (Україна); д-р соціології *Г. Котарські* (Польща); д-р соціол. наук, проф. *С. О. Makeev* (Україна); д-р економічних наук *М. Мороз* (Польща); д-р соціол. наук *О. Д. Куценко* (Україна); д-р психології *О. Маланчук* (США); д-р соціальних наук *К. Рейман* (Польща); д-р політичних наук, проф. *А. С. Романюк* (Україна); д-р філос. наук, проф. *А. О. Ручка* (Україна); д-р соціальних наук *М. Сроцинська* (Польща); д-р іст. наук, проф. *О. М. Сухий* (Україна); д-р соціології, проф. *В. Дж. Стейплз* (США); д-р соціол. наук, проф. *В. В. Ченак* (Україна).

Editorial Board:

Yuriy Pachkovskyy (editor-in-chief), *Kovalisko Nataliya* (vice editor-in-chief), *Demkiv Oleh* (responsible editor), *Kalynyak Orysa* (editor), *Bakirov Vil*, *Golovakha Yevhen*, *Chepak Valentyna*, *Chernysh Nataliya*, *Alifanovienė Daiva* (Lithuania), *Grata Pawel* (Poland), *Denysenko Valeriy*, *Ivankova-Stetsiuk Oksana*, *Kotarski Hubert* (Poland), *Kutsenko Olga*, *Makeev Serhij*, *Malanchuk Oksana* (USA), *Moroz Miroslaw* (Poland), *Rejman Krzysztof* (Poland), *Romanyuk Anatoliy*, *Ruchka Anatoliy*, *Sroczynska Maria* (Poland), *Suhij Oleksiy*, *Staples William G.* (USA).

Відповідальний за випуск *О. Демків*

Адреса редакційної колегії:

Львівський національний університет імені Івана Франка, історичний факультет, вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000.
тел. + (38) (032) 239-42-80
e-mail: hts.dep.history@lnu.edu.ua,
sociology_chair@yahoo.com

Editorial office address:

Ivan Franko National University of Lviv,
History Faculty,
1 Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000.
tel. + (38) (032) 239-42-80
e-mail: sociology_chair@yahoo.com,
hts.dep.history@lnu.edu.ua,

<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/sociology/index>

Редактор М. МИХАЛЮК

Технічний редактор С. СЕНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ ВИДАВЦЯ І ВИГОТОВЛЮВАЧА:
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Формат 70x100₁₆,
Ум. друк. арк.
Тираж 100 прим. Зам.

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017

ЗМІСТ

**ТЕОРЕТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ:
КОНСТРУЮВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ**

<i>Дячук О. А.</i> Електронна комерція як соціальний феномен	3
<i>Князьков С. Г.</i> Неінституціоналізм як теоретико-методологічна основа соціологічного дослідження фармації	14
<i>Конончук О. Г.</i> Глоболокальний вимір в концепції сталого розвитку	30

КУЛЬТУРА, ЦІННОСТІ, ІДЕНТИЧНОСТІ

<i>Баласанян В. Г.</i> Локальна ідентичність як механізм солідаризації громадян в умовах великого міста (на прикладі м. Одеса)	45
<i>Пачковський Ю. Ф., Бліхар М. П.</i> До проблеми духовних цінностей у соціологічному дискурсі	54
<i>Андрейчук С. К., Козут В. І., Морушко О. О.</i> Стосунки читача та книги в сучасному соціокультурному середовищі	69
<i>Козаченко О., Федоришин О.</i> Особливості репрезентацій маскулінних образів: дискурси счасних телереклам (на прикладі України, Росії та Польщі)	76

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ТА МОЛОДІ

<i>Гордієнко Н. М.</i> Репутація інтернатів як навчально-виховних закладів (за результатами соціологічного дослідження)	88
<i>Калиняк О. Т., Козаченко О. О.</i> Легітимація ВНЗ в соціальних інтернет-мережах: пропозиції сучасних українських університетів	99
<i>Срочинська М.</i> Нормативний вимір інтимності шлюбно-сімейних відносин в оцінках польських студентів	109

ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

<i>Білоус Є. В.</i> Ідентифікація ідеологічних уявлень у масовій свідомості на прикладі контент-аналізу гасел Євромайдану	122
<i>Прохорова А. А.</i> Мотиви участі індивідів в протестних подіях Майдану 2013–2014 років	138
<i>Демків О. Б.</i> Конативні аспекти громадянської ідентичності: вплив релігійного та конфесійного чинників.....	148

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА

<i>Лопан Т. Д.</i> Репрезентація збройного конфлікту на сході України в жіночих біографічних інтерв'ю	159
Вимоги до авторів «Вісника львівського університету. Серія соціологічна»	172

CONTENTS

THEORETICAL SOCIOLOGY: DESIGNING THE ANALYTICAL TOOLS

<i>Diachuk O. A.</i> Electronic commerce as a social phenomenon.....	3
<i>Knyazkov S. G.</i> Neo-institutionalism as a theoretical and methodological basis for the sociological research of pharmacy	14
<i>Kononchuk O. G.</i> Global-local dimension in the concept of sustainable development	30

CULTURE, VALUES, IDENTITIES

<i>Balasanian V. G.</i> Local identity as a mechanism of solidarization of citizens in a large city (the example of Odessa)	45
<i>Pachkovskyy Yu., Blikhar M. P.</i> To the problem of spiritual values in sociological discourse	54
<i>Andrejchuk S.K., Kohut V. I., Morushko O. O.</i> The relations of reader and books in contemporary cultural environment	69
<i>Fedoryshyn O., Kozachenko O.</i> Special aspects of representations of masculine images: the discourses of modern television advertising (through the example of Ukraine, Russia and Poland)	76

SOCIOLOGY OF EDUCATION AND YOUTH

<i>Gordienko N. M.</i> Reputation of boarding schools as teaching and educational institutions (basing on social research)	88
<i>Kalynyak O. T., Kozachenko O. O.</i> Legitimaton of the higher educational institutions in internet-networks: propositions of Ukrainian universities	99
<i>Sroczyńska M.</i> Normative Dimensions of Marital and Family Intimacy in the Polish Students' Evaluation.....	109

POLITICAL DIMENSION OF UKRAINIAN SOCIETY

<i>Bilous Y.V.</i> Identifi cation of ideological representation in mass consciousness: content analysis of Euromaidan slogans	122
<i>Prokhorova A. A.</i> Motives for participation of individuals in the protest events of Maidan (2013–2014)	138
<i>Demkiv O. B.</i> Conative aspect of civil identity: an influence of religious and confessional factors	148

HISTORICAL MEMORY AND HISTORICAL POLITICS

<i>Lapan T. D.</i> Representation of armed confl ict on the east of ukraine in women biographic interviews	159
---	-----

The requirements to the contributors to the “Visnyk of university of Lviv. Series sociology”	172
---	-----

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ТА МОЛОДІ

УДК 316.334:37

РЕПУТАЦІЯ ІНТЕРНАТІВ ЯК НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАКЛАДІВ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Н. М. Гордієнко

*Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія,
вул. Наукове містечко, 59, м. Запоріжжя, Україна, 69017,
natali_zp_ua@ukr.net*

У статті за результатами соціологічного онлайн-опитування розглядається проблема репутації інтернатного закладу як освітнього інституту в очах громадськості, в даному випадку – серед користувачів інформаційної мережі «Інтернет». З'ясовано, що в цілому репутація інтернату, як освітньої інституції, не отримує категоричних негативних оцінок, існує баланс позитивних і негативних суджень про рівень освіти, виховання, матеріально-технічних умов і ставлення до дітей з боку педагогічного колективу. При порівнянні їх із загальноосвітніми школами, а також з позиції вибору респондентами типу навчального закладу для своєї дитини репутація інтернатів знижується. Водночас виявився той факт, що громадська думка не підтримує ідею повної ліквідації інтернатних закладів системи освіти як освітньої інституції, хоча допускає можливість передачі дітей-сиріт в сім'ї різного типу та організації їх інклюзивного навчання за умови достатнього фінансування цих заходів.

Ключові слова: інтернат, репутація інтернату, реформа інтернатних закладів, піар інтернатів, порівняльне дослідження.

Інтернат, як навчальний заклад напівзакритого типу, забезпечує державне виховання і освіту найбільш соціально незахищених учнів: дітей-сиріт, соціальних сиріт, дітей із захворюваннями внутрішніх органів і систем, дітей з особливими потребами, дітей з неблагополучних сімей. Проблематика роботи інтернатних закладів є однією з найбільш обговорюваних тем у вітчизняному освітньому дискурсі у зв'язку з підготовкою їх реформи, головним напрямком якої є поступова реструктуризація цього інституту освіти. Ініціатори реформ дотримуються точки зору, що інтернати є не-ефективною формою навчання і виховання соціально незахищених дітей. Водночас працівники інтернатних закладів не згодні з цим, відстоюючи позицію, що ці навчальні заклади необхідно модернізувати, але неможна закрити, оскільки українське суспіль-

ство не готове до реалізації альтернативних варіантів піклування про дітей зазначеної категорії.

Доленосна роль інтернатів у житті багатотисячного контингенту соціально незахищених учнів, необхідність вирішення їх актуальних проблем не шляхом спроб і помилок, а на основі обґрунтованої, схваленої суспільством і фахівцями стратегії актуалізує значення наукового дослідження всіх аспектів діяльності цих закладів, у тому числі – і їхнього репутаційного потенціалу, що акумулює оцінки громадян і є важливим індикатором успішності виконання інтернатами своєї місії.

Інтегральному оцінюванню ефективності виконання інтернатними закладами своєї місії сприяла підготовка колективом українських науковців аналітичного звіту «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» [1]. На основі комплексного аналізу ряду ключових параметрів (уявлення учнів випускних класів про своє майбутнє; реалізація можливості продовження освіти та чинники, що впливають на прийняття рішення щодо професії; самооцінка готовності до виходу на ринок праці та реальна трудова активність, доходи і витрати; стан фізичного здоров'я, психологічного та емоційного самопочуття; наявність соціальних зв'язків і дружніх відносин; поширення насильства в закладах та сім'ях, де виховувались діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, та ін.) дослідники визначають необхідність виховання дітей, позбавлених піклування біологічних батьків, у сімейних формах виховання, а не в інтернатних закладах. Майже всі експерти стверджують, що сімейні форми виховання мають значні переваги над інтернатними, що стає особливо очевидним при переході дитини до самостійного життя [1, с. 103–104].

За результатами дослідження особливостей інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в українському суспільстві О. Клименко констатує, що значна частина шкіл-інтернатів сьогодні мають недостатню матеріально-технічну базу, потребують ремонту як житлових, так і службових приміщень. Матеріальні потреби дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, адміністрація закладів змушена вирішувати за спонсорські кошти, отримати які надто складно. Однак зміни в державній політиці щодо пріоритетів влаштування зазначеної категорії дітей змусили педагогів модернізувати існуючу систему [5, с. 327]

На основі результатів соціологічного дослідження якості виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт Л. Канішевська констатує наявність недоліків практичної системи навчання і виховання школярів, невідповідності педагогів до ефективного формування соціальної зрілості старшокласників. Автор наголошує, що школи-інтернати для дітей-сиріт потребують докорінного переосмислення парадигми виховання соціальної зрілості дітей-сиріт, створення умов для всебічної реалізації їхнього потенціалу у різноманітних видах діяльності [4, с. 83].

Безперечно, при дослідженні репутації інтернатів необхідно враховувати, передусім, думки випускників, які, по-перше, в найбільшій мірі інформовані про умови життя в навчальних закладах цього типу, по-друге, поєднують у своїх оцінках не тільки когнітивні, а й емоційно-сміслові компоненти життєвого досвіду, оскільки для них упродовж досить тривалого часу інтернат фактично був уособленням життєвого про-

стору, інтегрував функції основних референтних груп: сім'ї, школи і товариської групи однолітків. У цьому поліконтекстуальному вимірі важливим є аналіз життєвих історій випускників інтернатів, проведений фахівцями Українського інституту соціальних досліджень [3]. Багатоманітність суб'єктивних розповідей випускників утворює хоч і мозаїчне, але вельми інформативне бачення діяльності інтернатних закладів. Важливою є увага авторів саме до життєвих траєкторій вихованців, які репрезентують соціальну ефективність цих навчальних закладів, кінцеві результати їхньої діяльності, а не просто процесуальні характеристики, які мають другорядне значення.

У вітчизняному фаховому дискурсі досить впливовою є точка зору про те, що при реформуванні системи інтернатних закладів необхідно зберегти акумульований протягом десятиліть цінний досвід корекційно-реабілітаційної діяльності. На думку М. Родди, Україна відрізняється від західних країн тим, що вона зберегла загальну систему спеціальних шкіл для дітей з особливостями розвитку. Ці школи є безцінними осередками знань і досвіду [8, с. 23]. В. Бондар наголошує, що реформування національної системи спеціальної освіти має відбуватися не шляхом механічного копіювання європейського досвіду інклюзії, а на основі врахування соціокультурних факторів розвитку нашого суспільства, надбавь практики щодо комплексної психолого-педагогічної і медичної корекції порушень розвитку дитини. Ігнорування цього неминуче призведе до втрати дітьми того обсягу корекційної допомоги, яку вони отримують в умовах функціонування шкіл-інтернатів [2, с. 10].

В. Покась за результатами дисертаційного дослідження констатує, що на початок XXI ст. в Україні створено мережу інтернатних закладів різноманітних типів, що в цілому відповідають потребам населення. У дитячих будинках, школах-інтернатах, навчально-реабілітаційних центрах сформувалися стабільні педагогічні колективи з досить високим рівнем кваліфікації. Формується система діагностики дітей з обмеженими можливостями, здійснюється їхнє інтегроване навчання, впроваджуються нові технології навчально-виховної й лікувально-реабілітаційної роботи. Інтернатні заклади відчують труднощі, пов'язані з недостатнім фінансовим забезпеченням, поширенням соціального сирітства, зростанням захворювань [7, с. 24–25].

Системному аналізу ефективності роботи інтернатних закладів щодо підготовки учнів до життєдіяльності у відкритому суспільстві присвячений науково-методичний посібник, підготовлений фахівцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Автори зазначають, що індекс самостійності у вихованців інтернатних закладів у два рази нижчий, ніж в однолітків, які виховуються у сім'ї. Виходячи зі стін інтернату, випускники не мають адекватного уявлення про реальні складнощі життя, що очікують їх попереду, не можуть адаптуватися до нових умов [6, с. 6]. Для вирішення цих проблем науковці розробили й обґрунтували педагогічні умови підготовки старшокласників інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві, запропонували сучасні засоби, форми і методи педагогічної роботи щодо формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, готовності до професійного самовизначення, до сімейного життя, виховання в них почуття власної гідності.

Отже, аналіз наукових публікацій свідчить про те, що серед фахівців немає консолідованої позиції в оцінці ефективності роботи та доцільності реформування інтер-

натних закладів. Проте, незважаючи на широкий діапазон думок, простежується їх поляризація, дихотомія позитивних і негативних оцінок діяльності інтернатних закладів. Обидві сторони мають свої слушні аргументи і зауваження в цій дискусії, проте її слабкою ланкою є ігнорування думки громадськості, яка може суттєво допомогти у пошуку оптимального, збалансованого рішення, що попереджає конфлікт існуючих протилежних позицій. У демократичних країнах важливі рішення, що стосуються серйозних соціальних проблем, приймаються з урахуванням поглядів громадян. Тому необхідним етапом реформування інтернатних закладів є вивчення громадської думки з даного питання, що є одним із актуальних завдань вітчизняної соціології освіти.

Метою статті є висвітлення результатів соціологічного дослідження суспільної думки щодо репутації інтернатів як навчально-виховних закладів, доцільності та можливостей їх реформування в контексті пріоритетів української освіти.

В ході нашого дослідження ролі інтернатів у житті їх вихованців з'явилася гіпотеза, що випускники цих закладів стигматизуються зовнішнім по відношенню до цих закладів соціальним середовищем, тоді як усередині інтернатської спільноти, тобто серед вихованців і педагогів, існує стійке переконання про високе позитивне значення інтернату в життєвій долі випускників. З точки зору громадськості, інтернатське співтовариство помиляється в своєму судженні про репутацію інтернатів. Для перевірки цієї гіпотези було проведено вивчення репутації інтернатів серед громадськості методом онлайн-опитування. В інформаційній мережі «Інтернет» була викладена анкета «Ваша думка щодо ролі інтернатних закладів в українському суспільстві». У дослідженні взяли участь 287 респондентів, серед яких 72 % складають жінки, 42 % – мають дітей. За віковою структурою осіб до 25 років – 38 %, 26–35 років – 25 %, 36–55 років – 27,4 %, старше 55 років – 9,7 %. Частина респондентів не вказала віку.

На питання: «Якою мірою Ви поінформовані про становище шкіл-інтернатів?» 44,4 % відповіли, що «в достатній мірі поінформовані», 33,1% зазначили, що «інформовані, але недостатньо добре», 22,6 % відзначили, що «майже нічого не знаю про ці навчальні заклади».

Для виявлення інтегральної репутаційної оцінки інтернатів респондентам було запропоновано дати відповідь на питання: «У випускників шкіл-інтернатів репутація вище, нижче або така ж, як у випускників звичайних загальноосвітніх шкіл?». Отримані відповіді узагальнені в табл. 1.

Як видно з таблиці 1, більшість респондентів вважає, що репутація випускників шкіл-інтернатів нижче, ніж у випускників звичайних загальноосвітніх шкіл. Ці дані емпірично підтверджують гіпотезу про стигматизацію випускників інтернату і взагалі інтернату, як освітнього соціального інституту.

Пересічні громадяни судять про інтернати на основі окремих негативних випадків непристойної поведінки деяких випускників. При цьому переважно ігнорується той факт, що більшість випускників інтернатів цілком благополучно вибудовують свою життєву траєкторію і вдячні педагогам за турботу і гарну підготовку до дорослого життя. На нашу думку, інтернатні заклади системи освіти як соціальний інститут потребують сучасної та якісної піар-стратегії, яка допоможе сформувати у громадян адекватні уявлення про значення інтернатів для тисяч дітей, які потребують допомоги з боку держави.

Домінування негативного ставлення до інтернатних закладів і результатів їх діяльності дає змогу щодо виправдання органами влади рішення щодо радикальної реорганізації мережі інтернатів, щоб взагалі скасувати їх як освітню інституцію.

Таблиця 1

Оцінювання респондентами репутації інтернатних закладів
(у % від кількості опитаних)

№ п/п	Варіант відповіді	%
1.	У випускників шкіл-інтернатів репутація вище	3,2
2.	У випускників шкіл-інтернатів репутація нижче	65,3
3.	У випускників шкіл-інтернатів репутація така ж, як у випускників звичайних загальноосвітніх шкіл	23,4
4.	Важко відповісти	8,1

Інтегральне судження про інтернати складається з оцінок окремих аспектів їх діяльності. Важливо з'ясувати, оцінка яких саме сторін і напрямків діяльності інтернатів найбільш сильно вплинула на кінцеве судження громадськості.

Для цього респондентам було запропоновано погодитися або не погодитися з думкою, що «більшість шкіл-інтернатів надають дітям якісну освіту і виховання». Були отримані наступні результати: половина респондентів в тій чи іншій мірі згодні з цим твердженням (18,5% повністю згодні і 31,5% не зовсім згодні); не згодні з цим твердженням близько 40%; 10% зазначили, що вагаються з відповіддю. Отже, освітньо-виховна функція інтернатів оцінюється в цілому позитивно, хоча і негативних оцінок також досить багато. Громадськість неоднотайна в своїй оцінці ефективності освіти і виховання дітей в інтернатних закладах. Але важливим є той факт, що негативні оцінки у судженнях респондентів не домінують.

Наступне запитання стосувалося інших аспектів діяльності інтернатів. Респондентам було запропоновано зазначити, чи погоджуються вони з наступним твердженням: «У більшості шкіл-інтернатів діти добре харчуються і виховуються у сприятливих умовах (санітарно-гігієнічних, матеріально-технічних, естетичних)». Виявилось, що більше половини (55,7%) респондентів в тій чи іншій мірі згодні з цим твердженням (20,2% повністю згодні і 35,5% не зовсім згодні). Не згодна з цим твердженням третина респондентів. І ще 11% опитаних зазначили, що вагаються з відповіддю. Таким чином, і цей аспект діяльності інтернатів не отримав однозначно негативної оцінки. Позитивні судження про умови утримання дітей в інтернатах помітно переважають над негативними.

Було також поставлене питання, що стосується думки громадськості про ставлення педагогів до своїх вихованців в інтернаті: «Якою мірою Ви згодні з тим, що вчителі та вихователі в більшості шкіл-інтернатів добре ставляться до дітей?». З'ясувалося, що більшість (58,9%) згодні в тій чи іншій мірі, що в інтернатах вихователі добре ставляться до вихованців (19,4% повністю згодні і 39,5% не зовсім згодні). Близько чверті (27,4%) респондентів не згодні з цією думкою. Більш, ніж десята частина респондентів (13,7%) вагаються з відповіддю. В цілому позитивне судження про ставлення до дітей в інтернатних закладах однозначно домінує.

Ще одне питання стосувалося думки респондентів про відносини між дітьми в інтернатах. Більшість пересічних громадян, як правило, детально не інформовані з цього питання, проте, в даному випадку йдеться не про фактологічні знання респондентів, а про їх загальні уявлення, про репутаційний аспект судження, адже навіть сторонні для інтернату люди можуть мати судження про специфіку взаємин між вихованцями.

З думкою про те, що «в школах-інтернатах у дітей переважно дружні стосунки в колективі», в тій чи іншій мірі згодні трохи менше половини респондентів (16,9 % повністю згодні і 30,6% не зовсім згодні). Третина опитаних не згодні з цим твердженням. Слід відмітити, що з усієї серії питань анкети в даному випадку отримано найбільший відсоток відповідей «важко відповісти» (19,4 %). Тобто кожен п'ятий громадянин України не знає, як діти ставляться один до одного в інтернатах. Втім, репутаційний потенціал інтернатів і в цьому випадку в цілому позитивний.

Отримані результати анкетування свідчать про те, що всі ключові аспекти діяльності інтернату оцінюються громадськістю переважно позитивно. Тим не менш, інтегральне судження опитаних про інтернатні заклади, наведене вище (табл. 1), виявляється негативним, коли вони порівнюються зі звичайними школами. Але це не означає, що вихованці інтернатів не отримують необхідних послуг і перебувають у поганих умовах. Безсумнівно, що виховання поза сім'єю апріорі має ряд недоліків у порівнянні з родинним вихованням, але неправильним буде висновок про те, що інтернати не виконують функцію допомоги дітям у дорослішанні і підготовці до життя, що заклади цього типу слід ліквідувати і всіх вихованців (сиріт, соціальних сиріт, дітей з інвалідністю та ін.) перевести у звичайні школи.

Працівники інтернатів, які в найбільшій мірі обізнані щодо особливостей своїх вихованців, вважають, що негативні наслідки від скасування інтернатів будуть значно переважати над позитивними. Про це свідчать дані іншого проведеного нами опитування, в якому взяли участь 200 працівників інтернатів. Відповідаючи на питання про наслідки ліквідації мережі інтернатів, 60,5% респондентів зазначили, що «діти з особливими освітніми потребами не отримають достатнього обсягу спеціальної корекційної допомоги в загальноосвітніх інклюзивних навчальних закладах». На питання: «Чи вірите Ви в можливість масової передачі вихованців інтернатних закладів у сім'ї різного типу?» негативно відповіли 80,7%, тобто переважна більшість працівників інтернатів.

Наведені відповіді респондентів свідчать про вирішальний вплив порівняльного контексту на їхні судження. При порівнянні зі звичайними загальноосвітніми школами інтернатні навчальні заклади отримують здебільшого негативні оцінки, але без такого зіставлення переважають позитивні судження громадськості про роль інтернатів у системі освіти України. Це означає, що в стратегії піар-кампанії на користь шкіл-інтернатів слід виходити тільки з безпосередніх оцінок їх діяльності. Можливе порівняння інтернатів між собою, але не зі звичайною загальноосвітньою школою, яка апріорі має більш виграшні умови.

На те, що при порівнянні зі звичайною школою інтернати істотно програють, вказують і наступні дані дослідження. Його учасникам було запропоноване порівняльне питання: «Чи відрізняються випускники звичайних шкіл та шкіл-інтернатів за рівнем освіти?». Отримані відповіді зведені в табл. 2.

Відповіді на дане питання виявляють ще один аспект проблеми порівняння інтернатних закладів системи освіти зі школами. Хоча в цілому це порівняння не на користь інтернатів, але значна кількість (майже половина) респондентів вважають, що слід виходити не з порівняння цих освітніх інститутів, а з досягнень конкретних учнів.

Успішні і проблемні учні можуть бути і в звичайних школах, і в інтернатах. У більшості випадків вони забезпечують приблизно однаковий рівень освітньої підготовки, і її результати залежать скоріше від потенціалу учнів, а не від форми навчання. Дійсно, в інтернати потрапляють діти, які в більшості випадків мають нижчий освітній потенціал, ніж учні у звичайних школах, оскільки навчати і виховувати дітей з неблагополучних сімей, сиріт і соціальних сиріт значно складніше, ніж дітей, яких вдома в усьому підтримують батьки.

Таблиця 2

Відповіді на питання: «Чи відрізняються випускники звичайних шкіл та шкіл-інтернатів за рівнем освіти?» (у % до числа опитаних)

№ п/п	Варіант відповіді	%
1.	Як правило, загальноосвітня школа надає кращу освіту, ніж школа-інтернат	38,7
2.	Як правило, школа-інтернат надає кращу освіту, ніж загальноосвітня школа	0,8
3.	Звичайна школа і середньостатистична школа-інтернат дають приблизно однаковий рівень освіти, все залежить від конкретного випускника	49,2
4.	Важко відповісти	11,3

Одним із чітких індикаторів репутації інтернатів є бажання або небажання пересічного громадянина віддати свою дитину в навчальний заклад цього типу. Очевидно, що у випадку негативної репутації інтернатного закладу відповідальні батьки не віддадуть до нього свою дитину за власною ініціативою, але тільки у випадку життєвої необхідності (обмежені можливості здоров'я дитини, важкий матеріальний стан сім'ї та ін.). Відповіді на питання щодо ставлення респондентів до можливості навчання власної дитини в інтернатному закладі представлені в таблиці 3.

Як видно з таблиці, опосередкований показник репутації інтернату свідчить про низький соціальний статус цього типу навчального закладу, адже більшість (60 %) респондентів не віддадуть свою дитину донього. Навіть такі виняткові випадки, як обмежені можливості здоров'я дитини, несприятливий матеріальний стан, не примусять відповідальних батьків користуватися послугами інтернату. Звідси можна зробити висновок, що, за оцінками громадськості, дітей віддають до інтернату батьки, які мають низьку відповідальність за їх виховання.

З огляду на всі результати дослідження можна констатувати протиріччя у мотивації респондентів як потенційних батьків. Більшість із них не дають однозначно негативної оцінки інтернатам, зокрема, таким аспектам їх діяльності, як навчально-виховний процес, умови проживання дітей, відносини в колективі. Тим не менш, можливість навчання своєї дитини в інтернаті респонденти оцінюють переважно негативно. На нашу думку,

причиною такого протиріччя є соціальна стигматизація самого інституту інтернату і, відповідно, його випускників. Потенційні батьки хоч і не вважають інтернат однозначно поганим місцем для навчання і виховання, але через низький соціальний статус інтернату, як освітнього інституту, не бажають віддавати своїх дітей до навчального закладу цього типу, навіть у разі несприятливих життєвих обставин.

Таблиця 3

Відповіді на питання: «Чи віддали б Ви свою дитину до школи-інтернату?»
(у % до числа опитаних)

№ п/п	Варіант відповіді	%
1.	Так, якщо цього вимагатиме стан здоров'я дитини	12,1
2.	Так, у випадку важкого матеріального стану сім'ї	2,4
3.	Так, якщо дитину виховує тільки мати і у неї немає можливості забезпечити всі умови для її повноцінного розвитку	4,0
4.	Так, якщо у школи-інтернату позитивний імідж у суспільстві	10,5
5.	Ні, за жодних умов	60,5
6.	Важко відповісти	10,5

Суперечливе ставлення громадськості до інтернатів також проявляється в тому, що якщо запропонувати людині роль остаточної інстанції, яка приймає рішення щодо реформи системи інтернатів, то лише третина респондентів вважатимуть за необхідне скасувати цей тип навчальних закладів. Тобто, якщо мова йде про власну дитину, то більшість респондентів у жодному разі не віддадуть її до інтернату, але коли йдеться про дітей взагалі, про інтереси абстрактної дитини, то інтернат, як освітній інститут, вважається цілком прийнятним, принаймні скасовувати його недоцільно. Про це свідчать відповіді на питання анкети: «Як Ви ставитеся до можливого різкого скорочення кількості шкіл-інтернатів в Україні?». Однозначно схвалює цю реформу лише менше чверті (22,6 %) респондентів, а критично ставляться до неї значно більше людей (35,5 %). Ще 18 % не зовсім схвалюють рішення стосовно скорочення інтернатів, чверть респондентів не змогли відповісти. Ці дані показують, що в цілому громадськість не підтримує можливе різке скорочення кількості шкіл-інтернатів. Оскільки ця настанова співпадає з позицією працівників інтернатів, вони можуть розраховувати на підтримку негативного ставлення громадськості до такого рішення при реформуванні системи інтернатних закладів системи освіти.

Одним із пунктів очікуваної реформи є передача дітей-сиріт і дітей, батьки яких позбавлені батьківських прав, в сім'ї різного типу: прийомні, дитячі будинки сімейного типу, фостерні сім'ї та ін. Громадськість скептично ставиться до реальності цього завдання з урахуванням низького рівня його стимулювання. На питання: «Як Ви ставитеся до можливості передачі більшості дітей-сиріт і дітей, батьки яких позбавлені батьківських прав, у прийомні сім'ї?» лише трохи більше третини опитаних (36,3 %) відповіли, що це реальне завдання. Ще 44,4 % зазначили, що «це реально при належному матеріальному стимулюванні сімей». 15,3 % опитаних вважають, що це нереально, 4 % утрималися від відповіді.

Іншим напрямком реформи є завдання переведення дітей з інвалідністю зі спеціальних навчальних закладів у звичайні школи з інклюзивним навчанням. На питання: «Як Ви ставитеся до такої реформи, як навчання більшості дітей-інвалідів у звичайних школах?» 27,4 % респондентів відзначили, що це реальне завдання. Ще 40,3 % зазначили, що «це реально при належному матеріальному стимулюванні шкіл». Нереальним переведення дітей з інвалідністю у звичайні школи вважає майже чверть (23,4 %) респондентів, 9% не змогли відповісти на питання. Виходячи з отриманих даних опитування, громадськість готова погодитися з радикальними освітніми реформами за умови їх належного фінансування.

Висновки. Таким чином, за результатами емпіричного вивчення репутації інтернату як освітнього інституту з точки зору громадськості з'ясувалося, що цей інститут не отримує категоричних негативних оцінок, існує баланс позитивних і негативних суджень про якість освіти, виховання, ставлення до дітей в інтернатних закладах. Основна частина респондентів повністю або частково погоджується з тим, що школи-інтернати надають учням якісну освіту і виховання (50 %), що діти добре харчуються і виховуються у сприятливих умовах: санітарно-гігієнічних, матеріально-технічних, естетичних (55,7 %), що вчителі та вихователі в більшості шкіл-інтернатів добре ставляться до дітей (60 %). Про взаємини вихованців у школах-інтернатах респонденти інформовані в найменшій мірі, хоча майже половина (47,5 %) схильні оцінювати їх як дружні.

Виявлена залежність репутації інтернатів від порівняльного контексту, зокрема, вона знижується при порівнянні їх із загальноосвітніми школами (65,3 % вважають, що репутація випускників шкіл-інтернатів нижче, ніж у випускників звичайних загальноосвітніх шкіл) і з позиції вибору респондентами типу навчального закладу для своєї дитини (60,5 % респондентів за жодних умов не віддали б свою дитину до інтернату). Водночас виявилось, що громадська думка не підтримує ідею повної ліквідації інтернатів як освітньої інституції, хоча допускає можливість передачі дітей-сиріт в сім'ї різного типу та організації їх інклюзивного навчання за умови достатнього фінансування цих заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування) / О. М. Балакірева, І. М. Чернін, О. М. Хмелевська та ін. – К. : Український Інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», Український центр соціальних реформ, 2010. – 106 с.
2. Бондар В. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи / В. Бондар // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід) : Матеріали Міжнар. конф., Київ, 25–26 травня 2004 р. / за ред. : В. І. Бондаря, Р. Петришина. – Київ : Наук. світ, 2004. – С. 3–12.
3. Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів / [Артюх О. Р., Бабак О. В., Балакірева О. М. та ін.]. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 201 с.
4. Канишевская Л. Специфика воспитания социальной зрелости учащихся школ-интернатов для детей-сирот / Л. Канишевская // Социология : теория, методы, маркетинг. – 1999. – № 4. – С. 77–84.

5. *Клименко О. Ю.* Особливості інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному українському суспільстві : дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.04 / Клименко Олена Юріївна. – Харків, 2016. – 418 с.
6. Підготовка учнів інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві : навч.-метод. посібник / [Л. В. Канішевська, Л. В. Кузьменко, С. О. Свириденко та ін.]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 336 с.
7. *Покась В. П.* Зміна філософської парадигми управління навчально-виховним процесом інтернатних закладів освіти України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / В. П. Покась. – К., 2012. – 34 с.
8. *Родда М.* Громадянське суспільство, Канада, Україна і проблеми освіти глухих / М. Родда // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід) : Матеріали Міжнар. конф., Київ, 25–26 травня 2004 р. / За ред. : В. І. Бондаря, Р. Петришина. – Київ : Наук. світ, 2004. – С. 21–25.

REFERENCES

1. Analytichnyj zvit «Zhyttjevyj shlyah vypusknnykiv internatnyh zakladiv dytyachyh budynkiv simejnogo typu ta pryjomnyh simej» (za rezultatamy sociologichnogo opyтуvannya [Analytical report «Life way of graduates of boarding schools, family-type orphanages and foster families» (according to the results of a sociological survey)] O. M. Balakireva, I. M. Chernin, O. Hmelevska ta in. – K. : Ukraïnskyj Instytut socialnyh doslidzhen imeni Oleksandra Yaremenka, Fond Rinata Ahmetova «Rozvytok Ukraïny», Ukraïnskyj centr socialnyh reform, 2010. – 106 p.
2. Bondar V. Osvita ditej z osoblyvymy potrebamy: poshuky ta perspektyvy [Education for children with special needs: searches and prospects] Suchasni tendenciji rozvytku specialnoji osvity (Ukraïnsko-kanadskyj dosvid) : Materialy mizhnar. Konferenciji., Kyiv, 25–26 travnya 2004 r. / Za red. : V. I. Bondarya, R. Petryshyna. – K. : Nauk svit, 2004. – s. 3–12.
3. Znajty sebe: zhyttjevi istoriji vypusknnykiv internativ [Find yourself: life stories of boarding school graduates] [Artjuh O. R., Babak O.V., Balakireva O. M. ta in.]. – K. : Ukraïnskyj in-t socialnyh doslidzen, 2001. – 201 s.
4. Kanishevskaya L. Specyfi ka vospitaniya socyalnoj zrelosti uchashchihhsya shkol-internatovdlya detej sirot [Specifi city of education of social maturity of pupils of boarding schools for orphans] Socyologiya: teoriya, metody, marketing. – 1999. – № 4. – s. 77–84.
5. Klymenko O. Yu. Osoblyvosti instytucionalizaciji socialnogo zahystu ditej u kryzovyh sytuaciyah v suchasnomu ukraïnskomu suspilstvi [Features of institutionalization of social protection of children in crisis situations in modern Ukrainian society] : dys. ... doktora soc nauk : 22.00.04 / Klymenko Olena Yuriyivna. – Harkiv, 2016. – 418 s.
6. Pidgotovka uchniv internatnyh zakladiv do zhyttjediyalnosti u vidkrytomu suspilstvi [Preparation of boarding school students for life in an open society] : navch.-metod. posibnyk / [L.V. Kanishevskaya, L. V. Kuzmenko, S. O. Svyrydenko ta in.]. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 336 s.
7. Pokas V. P. Zmina fi losofskoji paradygmy upravlinnya navchalno-vyhovnym procesom internatnyh zakladiv osvity Ukraïny [Changing the philosophical paradigm of management of the educational process of boarding schools in Ukraine]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk stupenya doktora fi los nauk : spec. 09.00.10 «Filosofiya osvity» / V. P. Pokas. – K., 2012. – 34 s.
8. Rodda M. Gromadyanske suspilstvo, Kanada, Ukraïna I problemy osvity gluhyh [Civil Society, Canada, Ukraine and Education for the Deaf] Suchasni tendenciji rozvytku specialnoji osvity (Ukraïnsko-kanadskyj dosvid) : Materialy mizhnar. Konferenciji., Kyiv, 25–26 travnya 2004 r. / Za red. : V. I. Bondarya, R. Petryshyna. – K. : Nauk svit, 2004. – s. 3–12.

Стаття надійшла до редколегії 21.11.2017

Прийнята до друку 24.11.2017

REPUTATION OF BOARDING SCHOOLS AS TEACHING AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS (BASING ON SOCIAL RESEARCH)

N. Gordienko

«Khortytska national educational rehabilitational academy»

Naukove mistechko Str., 59, Zaporizhzhya, Ukraine, 69017,

natali_zp_ua@ukr.net

Basing on the results of sociological online survey, the author pays our attention to the problem of reputation of boarding schools as an educational institution in the public eye. The survey received 287 users of the Internet. While performing the survey we have found out that there is no clear negative opinion on the reputation of boarding schools as an educational institution. There is a balance between negative and positive opinions about the level of education and upbringing, material and technical conductions, and attitude towards children from the teaching staff.

The survey showed that the most respondents, in whole or in part, agree to the next statements about boarding schools: a boarding school is a place where pupils receive a quality education and upbringing (50%); pupils eat well and are held in good conditions: hygienic and sanitary, material and technical, appropriate aesthetic (55,7%); in most of the boarding schools teachers and educators are kind to the children (60%). The respondents have less information about the relations between pupils in boarding schools, but nearly half of the respondents (47,5%) consider them friendly.

We have found out that the reputation of boarding schools depends on a comparative context. For example, the reputation level of boarding schools in comparison with the reputation level of general education schools is lower (65,3% of the respondents think that reputation of graduates of boarding schools is lower than reputation of graduates of general education school) and in accordance with the respondents' choice of a type of educational establishment (60,5% of respondents would not, under any circumstances, get their own child into a boarding school). At the same time, we have found out that the public does not support the idea of complete elimination of boarding schools as an educational institute, although admits the possibility of a transfer of orphans to families of different types for upbringing and their further education at the inclusive schools. A main condition to ensure the success of these actions, according to the public opinion, is an adequate financing.

Key words: boarding school, boarding school reputation, reform of boarding schools, PR of boarding schools, a comparative study.